

EUSKAL ESTILO-LIBURUETAKO GRAMATIKA-ARLOKO ITZULPEN-GOMENDIOEZ

Axun Aierbe Mendizabal

Euskal Herriko Unibertsitatea

1. Sarrera

Azken urte hauetan estilo-liburuak gero eta ohikoagoak dira gure inguruko hizkuntzetan. Euskararako estilo-liburuak ere gero eta gehiago ditugu duela urte batzuetatik hona; izan ere, euskararen estandarizazio- eta normalizazio-prozesua abian denetik, eta euskara gero eta esparru gehiagotan —irakaskuntzan, administrazioan, hedabideetan, etab.— erabiltzen denetik, beharrezkoak dira erabiltzaileentzako estilo-aholkuak; eta estilo-liburuetan, estilo-gomendioez gain, zalantzak eragiten dituzten hainbat arlotako aholkuak ere ematen dira, hala nola, gramatika-arlokoak, beste hizkuntzetarako argitaratzen diren estilo-liburuetan bezalaxe.

Euskararako estilo-liburuak gorago aipatu ditugun hiru eremu horietarako eman dira argitara bereziki, hain zuzen ere, administrazioarako, hedabideetarako eta irakaskuntzarako, nahiz eta estilo-liburu orokorrak ere izan badiren, eremu jakin baterako edo besterako berariaz paratuak izan gabe. Nolanahi ere, eremu jakin baterako presaturiko estilo-liburuak gainerako esparruetan ere balia daitezke eta baliatu ohi dira, erabilgarri diren neurrian.

Gainera, ezin ahantz genezake, azken urte hauetan, gorago aipaturiko eremuetan nahiz beste batzuetan lanean diharduten profesionalak testuak idazteko edota itzultzeko material lagungarria behar dutela: gramatikak, hiztegi orokor nahiz berezituak, glosategiak, etab. Izan ere, euskaraz ekoizten diren testuak askotan eta askotan beste hizkuntza batzuetatik itzultzen dira —eta batik bat, gaztelaniatik—, eta zuzenean itzultzen ez denean ere, beste hizkuntza batzuetan jasotzen da informazioa eta ondoren euskaraz berridatzi, beste hizkuntza batzuen bidez barneratu eta jasotakoa euskaraz kanporatu eta eman, gogoan izan behar baitugu euskarazko testuak ekoizten edo itzultzen dituzten profesionalak eleaniztunak edota elebidunak direla gutxienez —gehienbat, euskara- eta gaztelania-hiztunak Hego Euskal Herrikoak, edota, kopuruz gutxiago badira ere, euskara- eta frantses-hiztunak Ipar Euskal Herrikoak.

Bestalde, ezin ahantzizkoa da baita gurean Itzulpengintza eta Interpretazioko ikasketak mende honetan abiatu direla ere. Hori horrela delarik, itzulpengintzako eskuliburuaren gabezia nabaria dela agerian jartzeaz gain, nabarmendu nahi genuke baita itzulpengintzako ikasketetan estilo-liburuak material osagarri gisa erabil daitezkeela eta baliagarri direla ere.

2. Estilo-liburuez eta euskal estiko-liburuen berezitasunaz

Estilo-liburuen nolakotasunari arreta hartuz gero, alabaina, bada ezberdintasun nabari bat beste hizkuntza batzuetarako argitara ematen diren estilo-liburuen eta euskararako plazaratzen direnen artean: hainbat euskal estilo-liburutan —guztietan ez bada ere— itzulpen-aholku esplizituak aurki genitzake, gaztelaniarako, frantseserako edo ingeleserako estilo-liburuetan ez bezala. Gomendio horien bidez, esplizituki esaten zaigu nola itzuli euskarara halako egitura, adierazpide, etab., edo nola saihestu gaztelaniatiko kalkoak edo jadanik jatorrizko hizkuntzan, hots, gaztelaniaz, traketsak edo agramatikalak diren egiturak, beste hizkuntzetatik itzultzeko gomendiorik ez baita egiten, eta frantsesetik edo ingelesetik euskaratzen dutenentzako gomendio zehatz eta zuzenik nekez aurki baitaiteke. Beste estilo-liburu batzuetan, berriz, itzulpen-aholku espliziturik ageri ez den arren, egiten diren gomendioen atzean, hauteman daiteke badela itzulpen- edo egokitzapen-gomendio inpliziturik ere (gaztelaniatik itzultzeko edo egokitzeko).

Estilo-liburuak, oro har, hizkuntza eta esparru jakin batean lan egiten duten profesionalentzat izan ohi dira, eta euskararako estilo-liburuek ere xede hori dukete. Haatik, euskal estilo-liburuetan, beste hizkuntza batzuetarako estilo-liburuetan ez bezala, hainbeste itzulpen-gomendio agertzeak pentsarazten digu euskal estilo-liburuak idatzi eta argitaratu ote diren euskaraz diharduten profesionalengan pentsatuz benetan ala testuak euskaratzen diharduten itzultzaileengan pentsatuz.

Berezitasun horretan oinarrituz, eta itzulpengintzarako estilo-liburuek duten balio erantsi hori kontuan harturik, beste lan batean aztertu dugu itzulpengintzaren eta euskal estilo-liburuen arteko harremanaren auzia (Aierbe 2008). Oraingoan, berriz, euskal estilo-liburuetan ageri diren gramatika-arloko itzulpen-gomendioez jardun nahi dugu, oso antzekoak baitira maiz estilo-liburuetan egin ohi diren gomendioak.

3. Euskal estilo-liburuetako gramatika-arloko aholkuez

Euskal estilo-liburu orokor eta berezituaren arteko bereizkuntza-marra nonbait jartzen hasiz gero, hiztegi- eta terminologia-gomendioetan edo bestelako estilo-gomendioetan aurki daiteke, baina egiten diren gramatika-gomendioak edota gramatika-arloko itzulpen-gomendioak oso antzekoak dira; alabaina, zenbaitetan eremuren batean osagai jakin baten itzulpen traketsa egiteko arriskua handiagoa bada, indar gehiago egiten da horrelakoak saihestearren.

Atal honetan, euskal estilo-liburuetan aurkitu ohi ditugun gramatika-gomendioez arituko gara, eta berariaz mintzatuko gara itzulpen-gomendio inplizitu gisa ageri zaizkigun aholkuez; eta, aldiz, hurrengo atalean jasoko ditugu euskal estilo-liburuetan itzulpen-gomendio esplizitu gisa formulaturik ageri zaizkigun aholkuak. Nolanahi ere, zehaztu beharra daukagu, estilo-liburu batean itzulpen-gomendio esplizitu gisa ageri dena beste estilo-liburu batean euskararako gomendio orokor gisa ager daitekeela, nahiz eta hauteman daitekeen itzulpen-gomendio inplizitu bat dagoela gomendio horren atzean. Horrelakoetan, estilo-libururen batean itzulpen-gomendio esplizitu gisa aurkitu baldin badugu, hurrengo puntuan jasoko dugu, zehaztuz zein estilo-liburutan ez den ageri itzulpen-gomendio esplizitu gisa.

Ditugun estilo-liburuen artean, berrienak izateagatik, XXI. mende honetan argitara eman direnetan ageri diren gramatika-arloko itzulpen-gomendio esplizitu nahiz implizituak ekarri nahi genituzkeenez hona, aipatu beharrean gaude, besteak beste, honako hauek:

- a) *Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia* (Alberdi & Sarasola 2001)
- b) *IVAPeko estilo-liburua* (Arakama et alii 2005)
- c) *Kalko okerrak* (Garzia 2005)
- d) *Berria: estilo liburua* (Arrarats 2006)

Aipatzekoa da hainbat estilo-liburu Euskal Autonomia Erkidegoko erakundeek argitara emanikoak direla, eta beraz, estilo-liburu horiek prestatu direla pentsatuz liburu horiek baliatuko dituzten profesional eta itzultzaileek lan egiten dutela sarritan gaztelaniazko jatorrizko testuetatik abiatuz, euskara xede-hizkuntza izan ohi baita maiz testuak egokitu nahiz itzultzeko orduan.

3.1. *-(r)en vs. -ko*

Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia liburuak orrialde ugari eskaintzen dizkio auzi honi (Alberdi & Sarasola 2001: 89-101), hain zuzen ere, bi genitiboan esanahiak argitu eta bata nahiz bestea noiz eta nola erabili behar diren gomendatzen du. Atal honetan sartu dugu erdarekiko erreferentzia ñimiñoren bat kenduta, ez delako interferentziaren ikuspegitik aztertzen, baina gaztelaniaz eta frantsesez sarri bietarako ordaina *de* preposizioa izatean, euskaraz ere *-ko* leku-genitiboan behar baino maizago eta behar ez bezala erabiltzea dakarrelako *-(r)en* jabetza-genitiboaren kaltean.

3.2. *Erdia*

Multzo baten *erdia* nola erabili adierazten du *IVAPeko estilo-liburuak*, batetik, multzo horretako elementuak zenbakarriak direnean eta bestetik zenbakaitzak direnean.¹ Honako adibide hauek dakartza estilo liburu horrek (Arakama et alii 2005a: 73):

Dokumentu(en)² *erdiak* errekuperatu ditugu.
Ez jan eta ez lan dabil munduaren *erdia*.

Adibide horietatik ondoriozta daitekeenez, itzulpen-arazo implizitu baten aurrean gaude, izan ere arazoa sortu baita gaztelaniazko *la mitad de* euskaratu behar izatetik,

¹ Zenbakarri vs. zenbakaitz bereizkuntza geuk erantsi dugu, *IVAPeko estilo-liburuak* ez baitu ezau-garri hori aipatzen.

² Adibide honetan ageri den parentesiak interpretazio-arazoak sor ditzakeela uste dugu, ez baita gauza bera *dokumentu erdiak* eta *dokumentuen erdiak*, lehenean 'dokumentu (guztietatik) bakoitzaren erdia' berreskuratutako dela eta 'dokumentu horien (beste) erdia' ez dela berreskuratutako ulertzen baita, eta bigarrenean, berriz, falta ziren 'dokumentu guztietatik erdiak' (dokumentuak osorik direla) berreskuratutako direla, baina beste erdiak falta direla ulertzen baita.

izan ere, gaztelaniaz multzoko elementuak zenbakarriak ala zenbakaitzak izan, beti izan ohi baita *la mitad de* singularra.

Berriaren estilo-liburuan ere antzeko gomendioa egiten da, eta komunztadurarako erreferentea singularra (*gazta*) ala plurala (*ikasle*) den bereizten da (Arrarats 2006: 54).

Gisa honetako multzokariak direla-eta, erregistro jasorako, komunztadura ere singularrean egitea gomendatu ohi da —betiere salbuespenak salbuespen— gaztelaniazko hainbat estilo-liburutun: hain zuzen ere, *El País* egunkariaren estilo-liburuan *un grupo de* multzokariarekin dakarren adibidean ikus daitekeen gisan (El País 1996: 170), edo EFE agentziaren *Manual de español urgente* liburuan (Agencia Efe 1992: 50); baina ez guztietan, izan ere, logikazko komunztadura singularrean nahiz pluralean egin daitekeenez, bada komunztadura bakoitzerako interpretazio bana egin ohi dela adierazten duenik (Martínez de Sousa 2000: 107-108), edo baita Herri-Arduralaritzaren Euskal Erakunderako edo IVAPERako gaztelaniazko estilo-liburuan -komunztadura singularrean nahiz pluralean egin daitekeela esateaz gain, batzuek —nork zehaztu gabe— komunztadura pluralean egitea aholkatzen dutela adierazten duenik ere (Arakama et alii 2005b: 117).

3.3. *Nagusia vs. nagusiena*

IVAPeko estilo-liburuak dioenez, “*nagusi* hitza adjektiboa denean, berez da goren mailakoa” (Arakama et alii 2005a: 82), eta horrenbestez, superlatiboa erabili behar izanez gero, hots, “*-(e)na*-dun bat jarri nahi izanez gero, beste adjektibo bat aukeratzea” (Arakama et alii 2005a: 82) gomendatzen du. *IVAPeko estilo-liburuak* emaniko adibideak ikusirik (“ordezkaritza-organu *nagusia / gorena*”, “helburu *nagusia / garrantzitsuena*” eta “zati *nagusia / handiena*”), estilo-liburuak berariaz adierazi ez arren, argiro ikus daiteke izenondo horien atzean itzulpen-arazo bat dagoela, gaztelaniazko *supremo*, *superior* eta *principal* adjektiboen ordain baliokideak eman nahi baitira euskaraz.

3.4. *-gatik*

IVAPeko estilo-liburuak honako hau dio: “ez erabili *norengatik* kasua salneurria, trukaketa... adierazteko” (Arakama et alii 2005a: 87); eta *-gatik* kasuaren honako erabilera trakets hauek dakartza: “↓Hamar *eurogatik* erosi dugu jertsea” eta “↓Nire *bizikletagatik* eman dit dirua” (Arakama et alii 2005a: 87). Ordainetan, *-(t)an*, *-(r)en truke* eta gisakoak baliatzea gomendatzen du. Oraingoan ere, estilo-liburuak berariaz adierazi ez arren, argiro ikus daiteke *-gatik* horren atzean gaztelaniarekiko interferentzia-arazo bat dagoela, gaztelaniazko *por* preposizioaren adieren eta erabileren ordain baliokideak euskaraz ematerakoan.

3.5. **pena merezi izan*

IVAPeko estilo-liburuak ere, Euskaltzaindiak eta beste hainbatek bezala, *pena merezi izan* erabili ordez, *merezi izan* erabili behar dela gogorarazten du (Arakama et alii 2005a: 89). Berriro ere, estilo-liburuak berariaz adierazi ez arren, argiro ikus daiteke *pena merezi izan* horren atzean gaztelaniarekiko interferentzia-arazo bat dagoela, gaztelaniazko *merecer la pena* fraseologia-unitatea hitzez hitz itzultzearen ondorio baizik ez baita **pena merezi izan*.

3.6. *Daukazu sua?

IVAPeko estilo-liburuak, Euskaltzaindiaren gramatiketan eta beste zenbaitetan bezala, gogorazten du galderetan “*Ba-* jarriko zaie[la] aditz trinkoei [...] esaldian azpimarratzen duguna (galdegaia) baieztapena bera denean” (Arakama et alii 2005a: 91). Berriro ere, estilo-liburuak berriaz adierazten ez duen arren, argiro ikus daiteke goiko galdera horren atzean gaztelaniarekiko interferentzia-arazo bat dagoela, gaztelaniazko *¿Tienes fuego?* perpausa hitzez hitz itzultzearen ondorio baizik ez baita **Daukazu sua?*

3.7. Gaztelaniazko *que* menderagailuaren ordainak eta interferentzia-arazoak

3.7.1. *IVAPeko estilo-liburuak* *baietz* eta *ezetz* erabili behar direla adierazten du zenbait adibideren bidez, bestelako azalpenik gabe; honako hauek dira adibideak (Arakama et alii 2005a: 93):

**Harrapatzen dudala txori hori bizirik!* **Ez duzula egiten pase hori berriz!*
Baietz harrapatu txori hori bizirik! *Ezetz egin pase hori berriz!*

Berriaz adierazi ez arren, argiro ikus daiteke ematen dituen adibideen bidez, gaztelaniarekiko interferentzia-arazo bat dagoela, gaztelaniazko *a que sí (pillo)* eta *a que no (haces)* hitzez hitz euskaratzearen ondorio baizik ez baitira **harrapatzen dudala* eta **ez duzula egiten*.

3.7.2. -(e)na erlatiboa vs. -(e)la osagarria gaztelaniazko *que* menderagailuaren ordainetan

IVAPeko estilo-liburuak euskarazko -(e)la osagarria nola ez den erabili behar adierazten du honako adibide honen bidez: “*Goian badago bilera gela bat ez *dela* hain txikia”, eta bestelako azalpenik eman gabe, euskarazko ordain egokiak ematen ditu (Arakama et alii 2005a: 93). Berriaz adierazi ez arren, argiro ikus daiteke adibide horren bidez, gaztelaniarekiko interferentzia-arazo bat dagoela, gaztelaniazko *que / la cual (no es tan pequeña)* erlatiboa euskaratzean sorturiko nahasmenduaren ondorio baizik ez baita.

Puntu berean aztertzen ditu *IVAPeko estilo-liburuak* euskarazko *susmo, berri, uste* eta horien gisako izenen osagarri diren elementuen ordainak (Arakama et alii 2005a: 93). Oraingoan ere, berriaz adierazi ez arren, estilo-liburuak ematen dituen adibideak ikusirik, argiro hauteman daiteke gaztelaniarekiko interferentzia-arazo bat dagoela, gaztelaniazko *la sospecha de que* euskaratzean sorturiko nahasmenduaren ondorio baizik ez baita **direnaren susmoa* (Arakama et alii 2005a: 94).

Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia liburuak arazo berberaz dihardu *-i(z)earen* eta *-(t)zeko* zein izenen aurretik ipin daitezkeen aztertzerakoan, betiere *-(r)en* eta *-ko* genitiboen erabileraren barruan (Alberdi & Sarasola 2001: 98-101). Estilo-liburu honetan, puntu honetaz mintzo direlarik, IVAPenean bezalaxe, ez da berriaz nabarmendu gaztelaniarekiko interferentzia-arazo bat dagoela. Aldiz, perpaus osagarri izenlagunez mintzatzerakoan, gaztelaniako *la impresión de que* eta *la noticia de que* eta antzekoen euskal ordain egokiez mintzatu dira berriaz (Alberdi & Sarasola 2001: 173-176).

4. Euskal estilo-liburuetakoko gramatika-arloko itzulpen-gomendioez

Gramatika-arloko itzulpen-gomendioak egiten dituzten estilo-liburuak gaztelania-tik euskarara hainbat osagai eta egitura itzultzeko moduez mintzo zaizkigu. Datozen puntuotan horietako hainbat jasoko ditugu:

4.1. *-a* mugatzailea vs. *bat* zehaztugabea

Luze mintzo zaizkigu puntu honetaz bi estilo-liburu (Garzia 2005: 26-31, Alberdi & Sarasola 2001: 72-80). Bietan egiten zaie erreferentzia inguruko erdaretako erabilerei eta euskararen tradizioari, eta euskaraz bata nahiz bestea noiz eta nola erabili behar diren gomendatzen dute, eta erabilera desegokiak adierazten dituzte, inguruko erdarekiko interferentziak direla bide, gerta daitezkeen mimetismoak eta kalkoak saihesteko.

4.2. Gaztelaniazko hainbat preposizio itzultzeaz

Gaztelaniazko ‘izena + preposizioa + (artikulua) + izena’ egitura dugunean, hainbat arazo sortzen dira preposizioaren ordaina euskaraz ematerakoan. Horrelako egiturak itzultzeak eragiten dituen arazoez mintzatu dira Alberdi eta Sarasola, eta *-ekiko* atzizki konposatuak dituen balioak eta erabilerak zein diren jaso ondoren (Alberdi & Sarasola 2001: 127-134), *-ekiko* hizkuntza teknikoetan nola baliatu eta zein ordezko egoki erabili proposatu dute (Alberdi & Sarasola 2001: 135-139). Halaber, *-gatiko* atzizki konposatuarekin ere hainbat arazo sortzen denez, bide beretik jo dute proposamenak egiterakoan, “erabilera mimetiko gehiegizkoa salatu” ondoren (Alberdi & Sarasola 2001: 139-140).

4.3. *Bere(n)* izenordaina

IVAPeko estilo-liburuak gaztelaniaz *su* izenordaina agertzen den bakoitzean euskaraz *bere* balioak ez erabiltzeko gomendatzen du, eta anbiguotasunik izanez gero, beste eraren batean desanbiguatzea gomendatzen du (Arakama et alii 2005a: 77). Halaber, *bere(n)*, *haren/beraren* eta *haien* noiz eta nola erabili ere adierazita dago estilo-liburuan (Arakama et alii 2005a: 78), eta *Kalko okerrak* aztertzen dituen liburuan ere gomendio zehatzak egiten dira noiz zein izenordain erabili eta nola baliatu jakiteko (Garzia 2005: 76-78), eta *Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia* liburuak ere luze aztertzen du auzia, euskararen tradizioa sakon aztertzearekin batera (Alberdi & Sarasola 2001: 113-121).

4.4. Erakusleen balioak eta erabilerak

Lehen, bigarren eta hirugarren graduko erakusleen erabilera dela-eta, hirugarren graduko erakusleez mintzatzean “gaztelaniazko artikuluekin —*el, ella...*— parekatuta” ikusten dute IVAPekoek (Arakama et alii 2005a: 79).

Garziak, aldiz, anafora- eta katafora-erabilerei loturik azaltzen digu auzia, eta narbarentzen du euskararen eta gaztelaniaren erakusle-sistemek ez dituztela balio eta erabilera berberak, eta euskaraz nola baliatu jasotzen du (Garzia 2005: 78-81).

4.5. Gaztelaniazko gerundioaren erabilera (okerra)k itzultzeaz

Gaztelaniazko gerundioaren adierak eta erabilerak itzultzeak makina bat lan ematen du. Gainera, kontuan izan behar dugu, askotan gaztelaniazko gerundioa ez dela behar bezala erabilia jatorrizko testuetan, eta oharkabean gerundioaren erabilera trakets horiek euskaratzen direla maiz. Hori dela-eta, *IVAPeko estilo-liburuak* —gramatika-arloko gai bat estilo-arazotzat azterturik ageri da— ordain trakets batzuen berri eman ondoren (Arakama et alii 2005a: 134-135), lehenik “erdal gerundioak euskaraz adierazteko moduak” zein diren adierazten du (Arakama et alii 2005a: 135-136), eta, ondoren, gaztelaniazko gerundio desegokietarako konponbideak proposatu (Arakama et alii 2005a: 137-139).

Alberdik eta Sarasolak ere laburzki salatu dute erdal gerundio okerren eragina euskal testuetan eta ordainak proposatu dituzte (Alberdi & Sarasola 2001: 319). Garziak ere gisa berean jokatu du *gerundio narratibo* izendatu duen erabilerarako (Garzia 2005: 84).

4.6. Gaztelaniazko baldintzako adizkiak eta adizki hipotetikoak euskaratzeaz

Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia liburuan, bereziki, ahalerako adizkien erabilera desegokiez mintzatu dira posibilitate epistemikoak eta ez-epistemikoak kontuan harturik (Alberdi & Sarasola 2001: 164-166). Garziak ere antzeko arazoak eta ahalararekin zerikusia duten beste batzuk gehiago ere jarri ditu agerian eta ordainak proposatu (Garzia 2005: 68-72).

IVAPeko estilo-liburuak hainbat adiera eta erabilera bereizten ditu eta gaztelaniazko esaldiak oinarri gisa harturik —erran gabe doa, gaztelaniazko esaldiak ere ez direla beti egokiak, estilo-liburuan adierazi bezala—, euskarazko erabilera oker eta egokien berri ematen du hainbat puntu kontuan harturik: “beste batek esandakoa edo zurrumurrua adierazten dugunean [...], modulatu beharrak eragindakoa [bada] [...], baldintzak ez diren baldintzak [daudenean] [...], baldintzaren ordez beste forma batzuk erabiltzea [...] eta baztertu beharreko formak” (Arakama et alii 2005a: 98-100). Horietan guztietan ikus daiteke, arazoa sortzen dela gaztelaniazko adizkien adierak eta erabilerak euskarazko —itxuraz— kideko diren adizkien adiera eta erabilerekin bat ez datozelako, edo hainbat lokailuren itzulpen desegokiak egiten direlako, interferentzien ondorioz.

4.7. Aditzaren aspektuaren erabilera okerrak

Aditzaren aspektuaren erabilera okerrak gertatzen dira maiz euskaraz, gaztelaniatik euskaratzerakoan hitzez hitzeko itzulpena eginez gero. Gramatika-arloko horrelako arazoei aurre egiteko, arazoak multzokatzeaz gain, ordain egokiak proposatu ditu *IVAPeko estilo-liburuak* —estilo-arazoez mintzatzean, berriro ere— (Arakama et alii 2005a: 160-161): gaztelaniazko orainaldia lehenaldian ematea; gonbitak, proposamenak edo eskaerak egiteko geroaldia erabiltzea; gertatutakoak eta amaitutakoak lehenaldi burutuan ematea; denborazkoetan, ekintza bat etorkizunean kokatzeko gomendioak; gaztelaniazko orainaldi neutroa emateko formak; aditza + *izana* erabiltzea iragana adierazteko; eta *bizi izan*, *nabi izan* eta *falta izan* aditz-perifrasiak nola erabili.

Aditzen aspektuarekin loturiko antzeko arazoez eta beste batzuek mintzatu da Garzia. Gorago aipaturikoez gain, Garziak zorrotz aztertu ditu *orainaldi narratiboa*

deiturikoaren balioa, *-t(z)en* forma burutugabearen erabilera puntukaria eta aditz trinkoen erabilera ez-puntukaria, eta erabilera-proposamen zehatzak egin ditu kasuz kasu (Garzia 2005: 51-61).

4.8. Nominalizazioen erabilera

Euskal estilo-liburuetan, salbuespenik egin gabe, nominalizazioak saihesteko gomendioak egiten dira, estilo-liburu batzuetan erdaren eragina kontuan hartuz eta beste batean, berriz, horrelakorik aipatu gabe. Hauexek dira gomendioak laburbildurik:

Berriaren estilo-liburuak izen-estiloa saihestu eta aditz-estiloa erabiltzea gomen datzen du hainbat adibide baliatuz (Arrarats 2006: 25-26), gaztelaniari ia-ia erreferentziarik egin gabe.

IVAPeko estilo-liburuak administrazioko hizkeran gaztelaniaz erabili ohi den *estilo nominala* —aditzetik eratorritako izenen metaketan oinarritua— saihestea aholkatzen du (Arakama et alii 2005a: 98-131). Estilo-liburu horretan estilo-arazotzat jotzen bada ere, gramatikarekin zerikusi zuzena duen gaia da nominalizazioena.

IVAPekoak bezalaxe, Garzia ere nominalizazio-estiloaren gehiegikeriez aski luze mintzatu da *Kalko okerrak* liburuan (Garzia 2005: 86-89), eta haren iritziz konponbidea da “aditzean oinarrituriko sintaxi arruntetik izenean oinarrituriko nominalizazio-bide horretara itsu-itsuan ez jotzea da” (Garzia 2005: 88). Garzia mintzatu izan da lehendik ere auzi honetaz *Joskera lantegi* liburuan (Garzia 1997: 489-517).

Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia liburuan ere antzeko aholkuak ematen dira alboko erdaretako nominalizazio-joerari aurre egiteko (Alberdi & Sarasola 2001: 223-229).

Zabalak, ordea, nominalizazioei buruzko artikulu luze batean estilo-liburuen jokabide hori auzitan jartzen du, nominalizazioak saihestearen arriskuez ohartarazten du eta nominalizazio-estrategien balioak eta erabilerak aldarrikatzen ditu (Zabala 2007).

4.9. Erreferentziazko adjektiboak itzultzeaz

Euskarak berez erreferentziazko adjektiborik ez izateak —alde batera utzita *-(t)ar* atzizkiaren bidez eraturikoak (Zabala 1997: 541-543)— adjektibo horien ordainak emateko garaian arazoak eragiten ditu, hainbat bidetara jo beharra dagoelako. Erreferentziazko erdal adjektiboen euskal ordainen gaia sarri ageri da estilo-liburuetan, gorago aipatu dugun Zabalaren artikulua bidetik (Zabala 1997), hala nola, *Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia* liburuan (Alberdi & Sarasola 2001: 145-155) eta *IVAPeko estilo-liburuan* (Arakama et alii 2005a: 155-156).

4.10. Egitura pasiboak eta inpertsonalak itzultzeaz

Erdarazko egitura pasiboak direla-eta, euskarazko ordainak mimetikoki emateko dagoen arriskuaz ohartarazten gaitu Alberdi eta Sarasolaren *Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia* deritzan liburua, eta euskarazko testuetan nahiz itzulpenetan egitura pasiboen ordez estilo aktiboa erabiltzeko gomendioa egiteaz

gain, *-gatik* kasuaren bidezko interferentziak onartezinak direla nabarmentzen du (Alberdi & Sarasola 2001: 44-45). Bestalde, “gaztelaniaren eta inguruko hizkuntzen eraginez eta itzulpen zaindegabeen eraginez” (Alberdi & Sarasola 2001: 160) zabaldu diren egitura pasiboak erabilera okerrak ere agerian utzi dituzte egile berberak, eta horien ordezeko egokiak proposatu (Alberdi & Sarasola 2001: 160-164).

IVAPeko estilo-liburuak, estilo-arazoez mintzo delarik, honako hau dio: “gaztelaniaz gaur egun joera handia dago egitura pasiboak eta inbertsonalak erabiltzeko” (Arakama et alii 2005a: 132), eta eranstean du egitura horiek “baliagarri dir[el]a, gainera, egilea ezkutatu beharra dagoenean; esate baterako, Administrazioak bada kienean hartzaileak ez duela gustuko izango mezua, edota lege bat idazterakoan” (Arakama et alii 2005a: 132). Euskaraz “herritarrari idazten zaionean komeni da, ahal den guztietan, egitura aktiboak erabiltzea, horrela argi gelditzen baita egilea zein den” (Arakama et alii 2005a: 132).

Berriaren estilo-liburuan ere antzeko gomendioa egiten da (Arrarats 2006: 25-26, 28), adibideetan ikus daitekeen moduan, egiletasunaz eta inbertsonaltasunaz honako hauek baieztatzearekin batera: “egiazko agentea edo egilea agerian uzten du aditz estiloak” (Arrarats 2006: 25) eta “esaldi inbertsonalek indarra kentzen diote tesuari, eta ezkutatu egiten dute agentea edo egilea” (Arrarats 2006: 28).

Egitura pasiboak edo aktiboak erabiltzea estilo inbertsonalarekin edo pertsonalarekin lotzen den arren, esan behar da egitura horiek gramatikari dagozkiola, eta gaztelaniatik euskaratzerakoan egiturak kalkatzeko dagoen joerari aurre egiteko gomendioa dela bai *Berriak* egindakoa, baita IVAPena ere.

4.11. Perpaus erlatiboak itzultzeaz

Gaztelaniazko erlatiboak itzultzeak eragiten dituen arazoak kontuan harturik, *IVAPeko estilo liburuak*, estilo-arazoak aztertzerakoan, gramatika-arloko beste gai bat ere jorratzen du, hain zuzen ere, perpaus erlatiboak euskarazko ordain egokiena, perpausaren menderagailu erlatiboak hartzen duen esanahiaren arabera (Arakama et alii 2005a: 139-142).

Alberdik eta Sarasolak ere sakon aztertu dute erlatiboazko perpausari buruzkoa, eta ohar eta gomendio zehatzak egin dituzte erdal erlatiboak itzultzeko, nahiz erlatiboazko perpausak erabiliz nahiz bestelako bideak baliatuz (Alberdi & Sarasola 2001: 199-217).

Berriaren estilo-liburuak, gaztelaniazko erlatiboazko perpausari erreferentziarik egin gabe, euskarazko erlatiboazko perpausen orde, bestelako egiturak erabiltzea proposatzen du informazioaren egituraketa aintzat hartuta (Arrarats 2006: 35-36).

4.12. Gaztelaniazko que menderagailuaren ordainak eta interferentzia-arazoak:

**Noski baietz / ezetz; *Jakina baietz / ezetz*

IVAPeko estilo-liburuak espresuki dio “inguruko hizkuntzen eraginez” (Arakama et alii 2005a: 93) izenburuan adierazitakoen gisakoak erabiltzen direla, eta horien ordainetan —gaztelaniazko *por supuesto que sí* eta *por supuesto que no* berariaz aipatu ez arren— euskaraz honako hauek erabiltzea gomendatzen du: *jakina!; bai, noski!; noski bada!; bai horixel!; horixel; ez, noski!; ez, ez horixel; bai, zera!* eta antzekoak.

4.13. *Menderatu faltsuak deitu ohi zaienak itzultzeaz*

Garziak jorratutako bidetik (Garzia 1997: 285-304), gaztelaniazko hainbat menderagailuk (*aunque, cuando, mientras, para, porque* eta *si (bien)*) adiera bat baino gehiago duenez, itxuraz bestaldeko adiera horiek agertzen direnean gaztelaniaz, euskaraz ustez —lehenengo itxura batean— duen adieraren arabera ordainak eman ohi zaizkie maiz: denborazkoa *cundo* eta *mientrasi* edo xedezkoa *parari*. Gramatikaren arloko itzulpen-arazo horren euskal ordain egokiak jaso ditu *IVAPeko estilo-liburuak* estilo-gaiez mintzatzerakoan, berriro ere (Arakama et alii 2005a: 142-144).

4.14. *Zenbait hitzen eta esapideren ordainak*

IVAPeko estilo-liburuak euskaraz mintzatzerakoan gaztelaniatik harturik bere horretan erabiltzen diren esapide batzuen ordainak ematen ditu: *eske > izan ere, aber > ea, asieske > beraz, oseake > beraz / orduan*, etab. (Arakama et alii 2005a: 172-174).

Idatzizko testuetan horrelakoak nekez agertzen badira ere, joera handia dago gaztelaniazko hainbat hitz eta esapideren kalkoak egiteko. *IVAPeko estilo-liburuan*, zenbaitetan kalkoa dela berariaz adierazi arren, beste askotan ez da horrelakorik egiten —eta besterik gabe, euskarazko hitz edo esapide desegokiaren ondoan euskarazko forma egokiak proposatu dira—, nahiz eta argiro hauteman daitekeen hitz edo esapide horien atzean gaztelaniazko esapide kalkatua dagoela: *aldaketak jasan, argi berdea eman, arreta deitu, burutu, desberdin, eta abar luze bat, gertutik jarraitu, orria(idea) pasatu, papera jokatu, pertsonalki, suposatu...* (Arakama et alii 2005a: 174-180). Gisa horretako esapideak erdaratik kalkatuak direla adierazten du baita *Berriaren* estilo-liburuak ere (Arrarats 2006: 25), izen-estiloaz eta aditz-estiloaz mintzatzerakoan.

Ber gisan, erdal formulak —edo beste era batera esanda, preposiziozko lokuzioak, MAPen estilo-liburuari jarraiki (Ministerio de Administraciones Públicas 1997)— euskaraz itzultzeko proposamenak ere jaso ditu *IVAPeko estilo-liburuak* (Arakama et alii 2005a: 180-189).

4.15. *Gaztelaniazko zenbait adjektiboren euskal ordainak: Beste [...] bat vs. berria, desberdin / ezberdin / diferent(e) eta lehen*

Gaztelaniazko zenbait adjektibo itzultzerakoan jokabide mimetikoak aurki daitezke euskal testuetan. Mimetismo horiek sakon aztertu eta ordain egokiak proposatu ditu Garziak *Kalko okerrak* liburuan (Garzia 2005: 34-40). *Beste [...] bat* vs. *berria* elementuen arteko hizkuntza-interferentzia gertatu ohi da gaztelaniazko *nuevo* adjektiboaren adierak eta erabilerak nahastean. Izan ere, Garziak dioskun gisan gaztelaniaz *nuevo* adjektiboak dituen balioak eta erabilerak nahastearen ondorioz sortzen dira arazoak euskaraz (Garzia 2005: 34-35). Euskarazko *zahar / berri* adjektiboen arteko dikotomiaren berri emateaz gain, euskarazko ordainak proposatu ditu: *beste [...] bat, berriro, gehiago, ostera ere...* (Garzia 2005: 35). *IVAPeko estilo-liburuak*, berriz, gogorarazten du euskaraz *berri* izenondoak “zaharra ez dena” adierazten duela eta “*beste bat*-ek, berriz, kopuruari begiratzen dio[la]” (Arakama et alii 2005a: 80), baina ez du adierazi horren atzean gaztelaniarekiko interferentzia dagoela.

Desberdin, ezberdin, diferent(e) euskaraz gaztelaniarekiko mimetismoz erabiltzen direla ere salatu du Garziak, eta ordainak proposatu ditu (Garzia 2005: 35-39), eta salatu du baita *leben* ordinalaren erabilera ere, adjektibo bat erabili behar litzatekeen lekuan (Garzia 2005: 39-40).

4.16. *Bezala*

Gaztelaniazko *como* juntagailuak dituen balioak eta erabilerak aintzat harturik, euskaraz konparaziozkoa den *bezala* baliatuz ordezkatzeko jokabide mimetikoa oso zabaldua dago. Garziak hainbat kasu aztertu eta ordainak proposatu ditu (Garzia 2005: 73-75). Arazo hori bera jorratua dute lehendik Zabalak eta Odriozolak beren lanetan (Zabala & Odriozola 1989a eta 1989b).

5. Ondorioak

Euskal estilo-liburuetan itzulpen-gomendio esplizitu nahiz inplizituak egiteak zerikusi zuzena du euskararen egoerarekin eta euskara hainbat erabilera-eremutara iritsi berria izatearekin, izan ere, hizkuntza normalizatuetakoa estilo-liburuetan nekez aurki daitezke egitura edota esapide jakin batzuk itzultzeko aholkuak, eta gehienez jota ere, egitura desegokiak zein diren aipatzeaz gain, zenbait galizismo edo anglizismo saihesteko gomendioak egiten dira. Erran gabe doa, IVAPek gaztelaniarako argitara emaniko estilo-liburuan —euskarazkoa eta gaztelaniazkoa ez baitira bata bestearen itzulpen— ez dela itzulpen-gomendiorik egiten (Arakama et alii 2005b), glosategiren bat alde batera utzita. Gainera, euskal estilo-liburuetan gramatika-gaiak direnak estilo-gomendioen artean aurki daitezke sarri, puntuz puntu adierazten saiatu garen moduan, askotan estilo jakin bat markatzen duten elementuak gramatikaren arlokoak baitira, hala nola, estilo inpersonala, egitura pasiboak, gerundioaren erabilerari buruzko kontuak, etab. Gramatika-arloko gaiak direnez, eta euskararen erabileraren inguruko auzi orokorrak direnez, askotan ageri dira horrelako gaiak jorraturik euskararen gramatiketan, gramatikak baitira estilo-liburuen oinarri eta iturri nagusi, hala nola, Goenagaren *Gramatika bideetan* bera (Goenaga 1980), baita Euskaltzaindiaren *EGLU* saileko liburukiak (Euskaltzaindia 1985-2005) eta *Euskal Gramatika Laburra: Perpaus bakuna* (Euskaltzaindia 1993) deritzana ere.

Eskuarteetan ditugun estilo-liburuetakoa batzuk arlo jakin batzuetarako badira ere, ez dira oso espezializatuak eta edozein testugilek —izan idazle izan itzultzaile— baliatzeko modukoak dira. Gainera, kontuan harturik euskaraz idazten diren testu asko itzulpen soil izan ez arren, nolabait beste hizkuntza batzuetan idatzitako testuetan oinarrituz birsortzen direla, edonork baliatzeko modukoa da edozein estilo-liburu, eremu jakin batekotzat jotzen diren xehetasunak alde batera utzita. Bestalde, euskara normalizatuko bada, euskaraz lan egiten duten eta lan egingo duten profesional eta itzultzaileentzako estilo-liburu gehiago behar dira arloz arlo landutakoak, baina oinarriko irizpideak bateraturik.³

³ Adibide soil bat ematearren, aipa daiteke mende honetan argitara emaniko estilo-liburuetan ez da-goela irizpide-batasunik ehunekoak idazteari buruz: *Berriaren* estilo-liburuak eta *IVAPeko estilo-liburuak* ehunekoaren ikurraren eta zenbakiaren artean zuriunerik ez uztea gomendatzen dute, eta aldiz, Hezkun-

Azkenik, ezin ahantzenezake, itzultzaileek estilo-liburuez eta itzulpengintza lantzeko dauden eskuliburu urriez gain, gehiago ere behar dituztela, nahiz orokorrak nahiz espezializatuak, irakasten eta itzultzen den jatorrizko hizkuntza bakoitzetik abiatuak (espainiera, frantsesa, ingelesa, alemana, italiara, errusiera, etab.) xede-hizkuntza dugun euskararako baliagarri izango direnak.

Bibliografia

- Agencia Efe, 1992, *Manual de español urgente*, Cátedra, Madril.
- Aierbe, A., 2008, “La traducción y los libros de estilo para la lengua vasca”, in R. Monroy & A. Sánchez (arg.), *25 años de Lingüística Aplicada en España: Hitos y Retos / 25 years of Applied Linguistics in Spain: milestones and Challenges*, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Murcia, Murtzia.
- Alberdi, X. & Sarasola, I., 2001, *Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo.
- Arakama, J. M. et alii, 2005a, *IVAPeko estilo-liburua*, Herri-Arduralaritzaren Euskal Erakundea, Gasteiz.
- , et alii, 2005b, *Libro de estilo del IVAP*, Herri-Arduralaritzaren Euskal Erakundea, Gasteiz.
- Arrarats, I. (zuz.), 2006, *Berria: estilo liburua*, Berria.
- El País, 1996, *Libro de estilo*, Ediciones El País, Madril.
- Euskaltzaindia, 1985-2005, *Euskal Gramatika: Lehen Urratsak*, Euskaltzaindia, Bilbo.
- , 1993, *Euskal Gramatika Laburra: Perpaus Bakuna*, Euskaltzaindia, Bilbo.
- Garzia, J., 1997, *Joskera lantegi*, Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioa, Gasteiz.
- , 2005, *Kalko okerrak*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Gasteiz.
- Goenaga, P., 1980, *Gramatika bideetan*, 2. argitalpen zuzendua, Erein, Donostia.
- Martínez de Sousa, J., 2000, *Manual de estilo de la lengua española*, Ediciones Trea, Gijón.
- Ministerio de Administraciones Públicas, 1997, *Manual de estilo del lenguaje administrativo*, Ministerio de Administraciones Públicas, Madril.
- Zabala, I., 1997, “Argumentu-harremana / eremu-harremana: izenondo erreferentzialen euskal ordainen bila” in UZEI & IVAP, *Nazioarteko Terminologia Biltzarra*, UZEI & IVAP, Donostia, 535-556.
- , 2007, “Izen-sintagmaren egituratik nominalizazio-estrategietara”, argitara bidean.
- Zabala, I. & Odriozola, J. C., 1989a, “Gaztelaren *como* juntagailu polisemikoak euskararen baitan izan ditzakeen ordezkoen problematika: 1. Subordinazioaren esparrua”, *Euskera*, XXXIV, 1989-1, 187-239.
- , & —, 1989b, “*Como* gaztelarazko juntagailuarekiko interferentzian sarturiko atribuzioaren esparruko egiturak”, *Euskera*, XXXIV, 1989-2, 597-620.
- Zubimendi, J. R., 2004, *Ortotipografia*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, Gasteiz.

tza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailaren bidez argitara ateratzen ari den estilo-liburuaren *Ortotipografia* liburuxkan —Euskaltzaindiaren oniritzia duena— zuriunea uztea gomendatzen da, eta *Euskal estilo libururantz: Gramatika, estiloa eta hiztegia* liburuan ere halaxe ageri da.